

Jens Otto Krag's tale om folkestyret og de økonomiske indgreb

Taler

Jens Otto Krag
Medlem af Folketinget for
Socialdemokratiet

Dato

24. maj 1949

Det vil vel være rimeligt at starte denne lille debat med at spørge om, hvad folkestyre er.

Jeg overværede engang på en jernbanestation i London - hvor der findes pengevekslingsautomater - at en brav londoner kom et shillingstykke i maskinen og fik det dobbelte beløb tilbage i småpenge. Han stod et øjeblik forbavset og talte pengene efter. Så puttede han dem roligt i lommen, idet han med tilfredshed erklærede: »Se det er demokrati!«.

Selv om denne lille episode vel nok vil forekomme de fleste tiltalende, vil der nok alligevel være enighed om, at der må findes en bedre forklaring på begrebet folkestyre eller demokrati.

Og det gør der også.

Vender vi os til videnskaben, får vi et meget klart svar. I Statsradiofoniens grundbog om dansk folkestyre giver professor Geiger det svar, at demokratiet er en ren politisk foreteelse. Folkestyret kendetegnes ved, at der hersker fuld politisk ligeberettigelse blandt alle borgere. Alle har samme ret til at være medbestemmende om, hvem der skal regere - og alle har principielt samme ret til selv at blive valgt.

Dette er demokratiets kerneprincip. For at dette princip kan blive effektueret, er der imidlertid hertil knyttet en række rettigheder, de demokratiske frihedsrettigheder, d.v.s. retten til talefrihed, forsamlingsfrihed, pressefrihed o.s.v. - dybest er retten til at have en mening, til at give udtryk for den, til at danne politisk opposition. Borgernes lighed for loven og for de uafhængige

domstole følger sig på en selvfølgelig måde ind i dette billede.

Om alt dette er der enighed mellem de tilstedeværende – ja mellem alle demokratiske partier. Noget andet er, om denne fremstilling af demokratiet er fuldt tilfredsstillende.

For så vidt er den tilfredsstillende, som det, der her er sagt, er udtryk for noget centralt og umisteligt – især for vor generation, der under en nazistisk besættelses tryk har lært, hvad det vil sige ikke at have disse demokratiske frihedsrettigheder.

Men alligevel har vi nok alle noget at føje til.

Når vi erklærer os som demokrater, tænker vi os noget mere end blot en politisk statsform – vi tænker os også et samfund med et vist socialt, økonomisk og kulturelt indhold. Når demokratiets politiske form er slået fast og har vundet et sikkert fodfæste, som tilfældet er i Danmark, er det naturligt indholdet, interessen samler sig om - og her er det, vi kommer til de økonomiske indgreb. Her begynder uenigheden.

Indgrebene

Det står klart for enhver, at de økonomiske indgreb har været i vækst de sidste 10 – 20 år. De har de været over hele verden og under alle regeringer, uanset politisk farve. Såvel liberalistiske som konservative og socialdemokratiske regeringer har måttet gennemføre visse indgreb i det økonomiske liv. Dette viser for os, at væksten i disse indgreb i og for sig ikke er et partipolitisk spørgsmål, men synes at bero på en nødvendighed fremvokset af samfundets udvikling, ikke mindst på det tekniske område.

Det samfund, vi lever i i dag, er væsentligt anderledes end det samfund, man levede i i det 19. århundrede. Dengang havde man et samfund fortrinsvis bestående af mange små enkeltvirksomheder i indbyrdes livlig konkurrence. Siden da har den tekniske udvikling på enkelte punkter stabiliseret de små driftsenheder, men som hovedregel er det stordriften, der er fremmet mest. – Det vil føre for vidt at gå i enkeltheder med de økonomiske indgrebs virkninger heraf, men så meget kan siges, at der mellem de meget store virksomheder indbyrdes er opstået en vis frygt for den frie konkurrence - en frygt, der for så

vidt er velbegrundet, som disse store bedrifter med betydelig fast kapital, men lave løbende omkostninger, har en evne til at påføre hinanden en konkurrence, der er langt skarpere, end man tidligere har kendt. Samtidig har der, dels af de samme grunde og dels af andre grunde, vist sig en tendens i konjunkturudviklingen til, at der kan opstå meget langvarige depressioner. Disse forhold tilsammen har frembragt en almindelig følelse af utryghed, som får såvel virksomhederne som borgerne enkeltvis til at slutte sig sammen i prisaftaler og karteller og søger derved at undgå risikoen ved konkurrencekamp. Borgerne slutter sig sammen i erhvervsorganisationer, arbejderne i fagforeninger, landmændene i landbrugsorganisationer o.s.v. Organisationerne har bredt sig overalt, og herved er hele samfundets karakter, markedsstrukturen og prisdannelses-processen ændret. I stedet for et frikonkurrencemarked får man et mere eller mindre monopolistisk marked, hvor organiseret udbud står over for organiseret efterspørgsel. Prissystemet bliver stift.

Det er i kølvandet på hele denne udvikling, som der i disse få ord har kunnet gives en rent overfladisk orientering om, at statsindgrebene opstår. Jeg tror næsten, at den økonomiske nødvendighed af visse indgreb allerbedst er udtrykt af tidligere finansminister, Thorkil Kristensen, der i en tidsskriftsartikel i 1944 udtrykte følgende syn på tingene:

»Vi har ikke valget mellem et samfund med statskontrol og et samfund med fri prisdannelse og fri adgang til alle erhverv. Hvis staten intet foretog sig, ville vi alligevel få regulerede priser og lønninger mv., blot at det var private magtfaktorer, der regulerede dem. Regulering får vi i alle tilfælde. Valget står mellem en vis statsregulering og et system, hvor magten ligger hos de private gruppeorganisationer.«

Med andre ord: under enhver samfundsbetonet regerings ledelse vil man få økonomiske indgreb.

Det skal imidlertid ikke nægtes, at vi fra den politiske side, jeg repræsenterer, er noget mere vidtgående med hensyn til disse indgreb end de øvrige demokratiske partier. Det skyldes vore krav til demokratiets indhold. Socialdemokratiet stiller det krav til demokratiet, at det skal være socialt. Det ligger jo i selve partiets navn. For os er demokratiet ensbetydende med sociallovgivning, med forsikring og forsorg, ikke mindst med henblik på de gamle, de syge, invaliderne, børnene og de arbejdsløse. Det er endvidere for os ensbetydende med skoler, sygehuse,

feriehjem og boliger. Med andre ord: med alt, hvad der skaber tryghed for befolkningen. På denne linje har Socialdemokratiet kæmpet i mere end 50 år og ikke uden resultater. Meget står dog naturligvis tilbage endnu. Det, man i den moderne socialpolitik kalder »familiepolitikken« med moderskabsydelse og børnebidrag, er endnu kun i sin vorden. Også hele arbejderbeskyttelseslovgivningen står umiddelbart over for meget påkrævede reformer. Og flere ting kunne nævnes.

I den moderne økonomiske politik ønsker vi imidlertid at gå et skridt videre. Vi er ikke længere tilfreds med en socialpolitisk linje, der har det som sin første opgave at komme bagefter og mildne kårene for de dårligst stillede. Vi kræver også en politik, der for så vidt kommer udviklingen i forkøbet derved, at den så vidt muligt hindrer, at de sociale trangstilfælde opstår. Dette kan naturligvis ikke gøres på alle områder, men vi tænker især på et bestemt område, nemlig beskæftigelsespolitikken. Vi mener, at det må være målet for den økonomiske politik at hindre kriser og depressioner og den dermed forbundne arbejdsløshed, der jo har sine virkninger ikke blot over for arbejderne, men også over for praktisk talt alle andre erhverv.

Det skal indrømmes, at kravet om stabile konjunkturer og høj og stabil beskæftigelsesgrad opstiller et meget stort mål – et langt større mål, end vi vil være i stand til at nå fra dansk side alene. Der kan stadig komme internationale kriser, som Danmark kun vil have ringe eller slet ingen indflydelse på, men i sådanne situationer må det være vor pligt at gøre, hvad vi kan for at mildne virkningerne på den danske økonomi mest muligt, og i hvert fald må vor politik være sådan tilrettelagt, at der ikke opstår specielle danske kriser og arbejdsløshedsperioder på tværs af udviklingen i andre lande.

Alt dette kræver indgreb – ikke indgreb som under krigsøkonomien og ikke indgreb efter en eller anden dogmatisk opskrift. Det gælder om i hver enkelt situation at nøjes med så få og så lidet generende indgreb som vel muligt, og altid, hvor det er tilstrækkeligt, kun efter større og mere generelle linjer og ikke i detaljer. Indgrebene må aldrig foretages for indgrebenes egen skyld, men kun hvor afgørende samfundshensyn gør dem nødvendige.

Spørgsmålet er nu, om disse indgreb vil undergrave demokratiet. Professor Geiger synes at være tilbøjelig til at mene, at man faktisk kommer i modstrid med demokratiets væsen, hvis indgrebene går så vidt, at der udvikles et 100 pct.s

og i alle detaljer statsreguleret samfund, vel nærmest af russisk type. Jeg skal ikke kunne afgøre, om professor Geiger har ret i dette synspunkt. Men i hvert fald har sagen ingen aktualitet, idet ingen af de her tilstedeværende – heller ikke Socialdemokratiet – stræber henimod en samfundsdannelse af denne art. Indrømmes skal det imidlertid, at selv den politik, jeg har givet udtryk for, vil betyde, at den enkelte erhvervsdrivende ikke til enhver tid vil kunne disponere fuldkommen frit over sin virksomhed. Han vil ikke altid kunne importere eller eksportere, som han lyster. Han vil ikke altid kunne sætte sine priser frit o.s.v. Men dette kan næppe siges at stride imod demokratiet. Arbejdsgiveren kan jo heller ikke selv frit bestemme, om han vil ansætte børn i sin virksomhed, hvor lang arbejdstiden skal være, om arbejderne skal have ferie - og der er dog altid nogen, der har hævdet, at disse indgreb i hans dispositionsfrihed har berørt de demokratiske principper. Det afgørende er, om de specielle politiske og åndelige frihedsrettigheder bliver berørt. Så længe disse består frit og uantastet, lider demokratiet ingen skade - man må snarere sige tværtimod. Uden sådanne »færdselsregler« i økonomien vil der kunne opstå kriser og slette sociale forhold, som i urolige tider vil give næring til de politiske retninger, der vil omstyrte folkestyret. Det bedste eksempel herpå frembyder vel Tyskland i begyndelsen af 30'erne, hvor et folk i dyb social og økonomisk nød kastede sig i armene på Hitler til ulykke for hele verden, men mest for det tyske folk.

Altså langt fra at være i strid med folkestyrets idé og væsen vil visse nødvendige økonomiske indgreb være en betingelse for folkestyrets fortsatte eksistens og demokratiets videre udvikling.

Kilde

Krag, & Bøgh, N. (2001). Man har et standpunkt -□: taler og artikler 1948-1978. Aschehoug.

Kildetype

Dokumentation i avis, magasin e.l.

Tags

Politisk tale, Socialdemokratiet, Taler om velfærdsstaten

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/jens-otto-krag-tale-om-folkestyret-og-de-oekonomiske-indgreb-d-24-maj-1949>